

Αίρεση καὶ αίρετικὸς κατὰ τὸν ὄσιο Ἱερώνυμο

ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΜΑΡΙΝΗ*

Προλεγόμενα

Μία ψιλή γνώση τῶν γραμμάτων καὶ τῆς τέχνης τῆς Δύσης ἀρκεῖ γιὰ νὰ διαπιστώσει κανεὶς, ὅτι ὁ ὄσιος Ἱερώνυμος ἀποτελεῖ μίαν ἐμβληματικὴ μορφή στὸ χῶρο τῆς χριστιανικῆς θεολογίας. Ὡστόσο, τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς θεολογικῆς του σκέψης, καὶ ἰδιαίτερα τῆς δογματικῆς, παραδόξως ἔχει ἀγνοηθεῖ στὴ Δύση, πολὺ δὲ περισσότερο στὴν Ἀνατολή. Ὁ P. Jay στὴν μελέτη του γιὰ τὴν ἐρμηνευτικὴ τοῦ ὄσιου Ἱερωνύμου παρατηρεῖ ὅτι στὸ 6ο Διεθνὲς Συνέδριο Πατρολογικῶν Σπουδῶν (Oxford 1971), ὅπως καὶ στὸ 9ο (Oxford 1983), ἀνάμεσα σὲ 168 ἀνακοινώσεις ποὺ παρουσιάστηκαν μόνο δύο ἀφορούσαν στὸν ὄσιο Ἱερώνυμο¹. Κι ὅμως, ἤδη περὶ τὸ 800 ἐμφανίζεται ὁ τίτλος *egregii doctores*, ὁ ὁποῖος χαρακτηρίζει κατ' ἀρχὴν τοὺς τρεῖς μεγάλους διδασκάλους τῆς δυτικῆς χριστιανοσύνης: Ἀμβρόσιο, Ἱερώνυμο καὶ Αὐγουστῖνο. Ἐν συνεχείᾳ προσίθεται ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Μέγας, γιὰ νὰ ὀριστικοποιηθεῖ τελικὰ ὁ τίτλος αὐτὸς ἐπίσημα ἐπὶ πάπα Βονιφατίου τοῦ Η' (1294-1303)².

Ἡ παρούσα μελέτη, ἡ ὁποία ἐντάσσεται στὰ πλαίσια μιᾶς εὐρύτερης ἔρευνας σχετικὰ μὲ τὸν βίο, τὸ ἔργο καὶ τὴν ἐπίδραση τοῦ ὄσιου Ἱερωνύμου στὸν δυτικὸ πολιτισμὸ, στηρίχτηκε σ' ἓνα μεγάλο μέρος της στὴ διδακτορικὴ μελέτη τοῦ B. Jeanjean, «ὁ ἅγιος Ἱερώνυμος καὶ ἡ αίρεση»³. Ἡ ἐνδελεχὴς ἔρευνα τοῦ συγγραφέα σὲς ἱερωνυμικὲς πηγὲς ἔδειξε νὰ ἐμφανίζεται ὁ ὄσιος περισσότερο ὡς ἓνας ἀντιστασιακὸς ἐρμηνευτὴς τῆς Γραφῆς παρὰ ὡς ἓνας αίρεσιολόγος. Ἄν ὁ ὄσιος ἀναφέρει τὸ ὄνομα ἐκείνου ἢ τοῦ ἄλλου αίρετικοῦ μέσα στὰ πλαί-

* Ὁ Σπυρίδων Μαρίνης εἶναι πτυχιούχος (master) τῆς École des Hautes Études en Sciences Sociales.

1. *L'exégèse de Saint Jérôme*, ed. Études Augustiniennes, Paris 1985, σ. 11.

2. DANIELOU J., H. MARROU, *Nouvelle Histoire de l'Église*, tom. 1, Paris 1963, σ. 493.

3. *Saint Jérôme et l'hérésie*, ed. Institut d'Études Augustiniennes, Paris 1999.

σια μιᾶς ὁμιλίας ἢ ἑνὸς σχολίου δὲν τὸ κάνει γιὰ νὰ πληροφορήσει τὸν ἀναγνώστη του σχετικὰ μὲ τὴν συγκεκριμένη αἵρεση, ἀλλὰ γιὰ νὰ δείξει τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ ἀγιογραφικοῦ χωρίου σὲ σχέση μὲ τὴν αἵρεση ἢ ἀκόμα καὶ μὲ τὸ σύνολο τῶν αἵρετικῶν.

Τόσο στὰ ἀντιαιρετικά ἔργα, ὅσο καὶ στὰ ἱστορικά, ἐρμηνευτικά, ἠθικά καὶ ἀσκητικά, ἀλλὰ καὶ στὴν πλούσια ἀλληλογραφία του, ὁ ὄσιος Ἱερώνυμος ἀναδεικνύεται ἕνας αὐθεντικὸς διδάσκαλος τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἴσως ὁ πρῶτος ἂν ὄχι καὶ τελευταῖος ὀρθόδοξα δογματικὸς Πατὴρ τῆς Δυτικῆς χριστιανοσύνης. Ἔνας πραγματικὸς μαχητὴς τῆς χριστιανικῆς ἀλήθειας, ποὺ ἐπισημαίνει τὴν ἐνότητα βιβλικῆς καὶ παραδοσιακῆς ἀλήθειας μέσα στὸν ἐνιαῖο κορμὸ μιᾶς ἱστορικῆς συνέχειας⁴. Ἀκόμα καὶ σὲ ἔργα μὲ καθαρὰ ἱστορικὸ περιεχόμενο, ὅπως εἶναι ἡ συνέχεια τοῦ χρονικοῦ τοῦ Εὐσεβίου, «ἐπισημαίνει, πράγματι, πολυάριθμα γεγονότα ποὺ συνδέονται μὲ τὸν Ἀρειανισμό καὶ δείχνει τὴν ἔκταση τῆς εὐνομημένης αἵρεσης ἀπὸ τοὺς διαφόρους «reges» ἐπὶ Κωνσταντίνου, ὅταν στίς ἐκκλησίαις ἐπικράτησαν οἱ Ἀρειανοί, μέχρι τὴν προδοσία τῆς ἀρχαίας πίστεως τῶν πατέρων ἀπὸ τοὺς σημερινούς ἐπισκόπους στὴν διπλὴ σύνοδο τοῦ Ρίμινι καὶ τῆς Σελεύκειας ἐπὶ Κωνσταντίου⁵. Τὸ ἴδιο γεγονὸς παρατηρεῖται καὶ στὸ ἄλλο μεγάλο ἱστορικό, κι ὄχι μόνο, ἔργο τοῦ ὀσίου Ἱερωνύμου, στὸ *De viris illustribus*. Γράφει στὸν πρόλογο τοῦ ἔργου του: «Ἄς μάθουν λοιπὸν ὁ Κέλσος, ὁ Πορφύριος κι ὁ Ἰουλιανός, οἱ λυσσασμένοι κατὰ τοῦ Χριστοῦ σκύλοι, ἄς μάθουν οἱ ὀπαδοὶ τους, ποὺ νομίζουν ὅτι ἡ Ἐκκλησία δὲν ἔχει καθόλου φιλοσόφους καὶ ρήτορες, οὔτε ἔχει καθόλου διδασκάλους, ἄς μάθουν πόσοι καὶ πόσο μεγάλοι ἄντρες τὴ θεμελίωσαν, τὴν οἰκοδόμησαν, καὶ τὴ στόλισαν ἄς παύσουν νὰ καταμαρτυροῦν στὴν πίστι μας μόνο ἀπλοϊκότητα ἀγροίκου, κι ἄς ἀναγνωρίσουν μᾶλλον τὴ δικὴ τους ἀμάθεια⁶. Βλέπουμε, μ' ἄλλα λόγια, ὅτι ἡ ἀντιαιρετικὴ στάση τοῦ ἀγίου κυριαρχεῖ ὀλόκληρη τὴν ὑπαρξή του καὶ κυρίως

4. Σχετικὰ μὲ τὸ θέμα αὐτὸ βλ. ΜΑΤΣΟΥΚΑ Ν., *Δογματικὴ καὶ συμβολικὴ θεολογία*, τ. Α', ἐκδ. Πουρναραῖ, Θεσσαλονίκη 1985, σ. 189.

5. CCLXXXIV Olymp., XXII: «Synhodus apud Ariminum et Seleuciam Isauriae facta, in qua antiqua partum fides, decem primum legatorum, dehinc omnium proditione damnata est». (Μία σύνοδος ἔλαβε χώρα στὸ Ρίμινι καὶ στὴν Σελεύκεια τῆς Ἰσαυρίας· ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ αὐτῇ ἡ ἀρχαία πίστι τῶν πατέρων καταδικάστηκε ἀπὸ τὴν προδοσία κατ' ἀρχὴν τῶν δέκα ἀπεσταλμένων). Β. JEANJEAN, *Saint Jérôme et l'hérésie*,..., σσ. 26-27. Πρὸβλ. Β. JEANJEAN-B. LANCON, *Saint Jérôme - Chronique*, éd. Press universitaires de Rennes, 2004, σ. 94.

6. (Μετάφραση τοῦ συγγραφέα.) ΣΙΑΜΑΚΗ Κ., Ἱερωνύμου *De viris illustribus*, ἐκδ. Κέντρο Βυζαντινῶν Ἑρευνῶν, Θεσσαλονίκη 1992, σ. 165.

τήν μεταφραστική και συγγραφική του δραστηριότητα. Ὁ Jean Gribomont θὰ σημειώσει μὲ ἔμφαση: «Μέσα στὸ ἔργο τοῦ Ἱερωνύμου ὅλα εἶναι πολεμική. Οἱ εἰσαγωγές στα βιβλικά του ἔργα ἀντανανλοῦν σταθερὰ αὐτὸ τὸ συστατικὸ χαρακτηριστικὸ τῆς προσωπικότητάς του»⁷. Ὁ ὄσιος Ἱερώνυμος, ὅπως καὶ ὅλοι οἱ Πατέρες, πάλεψε γιὰ νὰ δείξει ὅτι «ἡ θεολογία δὲν ἔχει χρέος μόνον νὰ περιγράφει τὰ δόγματα, παρουσιάζοντας τὴ διατύπωση ποὺ πῆραν αὐτὰ στὸ παρελθόν. Ἔχει καθῆκον καὶ νὰ τὰ ἐρμηνεύσει, ὥστε νὰ φανεῖ πῶς καὶ γιατί ἐξαρτᾶται ἀπὸ αὐτὰ ἡ ὑπαρξή μας».

«Κάθε προσπάθεια ἐρμηνείας τῶν δογμάτων συνεπάγεται κατ' ἀνάγκη δύο πράγματα. Τὸ πρῶτο εἶναι ἡ ἀκριβὴς γνώση τοῦ περιεχομένου, ποὺ δόθηκε κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς διατυπώσεώς τους. Τὸ ἔργο αὐτὸ εἶναι στὴν οὐσία ἔργο ἱστορικῆς ἔρευνας καὶ στὸ σημεῖο αὐτὸ ἡ Δογματικὴ συμπίπτει οὐσιαστικὰ μὲ τὴν ἱστορία τῶν δογμάτων. Τὸ δεύτερο εἶναι ἡ μεταφορὰ τοῦ δόγματος στὴ σύγχρονη ἐποχὴ. Αὐτὸ ἀκριβῶς ἔκαναν οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ὡς πρὸς τὴν Ἁγία Γραφή. Αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ δόγματα δὲν ἦταν στὴν πραγματικότητα παρὰ ἐρμηνευτικὰ ὑπομνήματα στὴν ἀλήθεια τοῦ Εὐαγγελίου. (...) Τὰ δόγματα ἔχουν μιὰ ἐρμηνευτικὴ ἀλληλουχία μεταξύ τους καὶ μὲ τὴ Βίβλο, καὶ σ' αὐτὸ συνίσταται ἡ σημασία τους»⁸. Πραγματικά, ἡ ἀποψη αὐτὴ ἀντανανκλᾶται στὰ βασικά της στοιχεῖα μέσα στα λόγια τοῦ Benoit Jeanjean:

«Ἐάν ὁ Ἱερώνυμος εὐρύνει τὴν αἵρεσιολογία καὶ σὲ ἄλλους τομεῖς ἀπὸ ἐκεῖνον τοῦ δόγματος, εἶναι γιὰτὶ βλέπει κατ' ἀρχὴν τὴν αἵρεση ὡς παραβίαση τῶν ὁρίων ἐρμηνείας τῶν Γραφῶν. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ ἐξηγεῖ ἀκριβῶς γιὰτὶ ἐξομοιώνει μὲ αἵρετικούς τὸν Ἐλβίδιο καὶ Ἰοβινιανό, ποὺ ἀνατρέχουν γιὰ νὰ ὑποστηρίξουν καὶ οἱ δύο τίς θέσεις τους σὲ ἀγιογραφικὰ ἐπιχειρήματα. Ὄντως, ὁ ὄσιος Ἱερώνυμος προσεγγίζει τὸν ἀγῶνα κατὰ τῆς αἵρεσης ὡς ἐρμηνευτὴς καὶ μέσα στὴν ἐρμηνεία βρίσκει τὰ θεωρητικὰ θεμέλια καὶ τὴν δικαίωση τῆς πολεμικῆς του δραστηριότητας. (...) Ἡ ἐρμηνεία τῆς Γραφῆς συνιστᾶ συγχρόνως τὴν ἐπιβεβαίωση καὶ τὸν τελικὸ σκοπὸ ὁλόκληρης τῆς ἱερωνυμικῆς αἵρεσιολογίας»⁹. Ἄς δοῦμε ὅμως πιὸ συγκεκριμένα πῶς ἀντιλαμβάνεται ὁ ὄσιος τὸν ὄρο αἵρεση.

7. Dictionnaire de Spiritualité ascétique et mystique, Beauchesne, Paris, σ. 914

8. ΜΗΤΡ. ΠΕΡΙΓΑΜΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ (ΖΗΖΙΟΥΛΑ), «Τὸ εἶναι τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ εἶναι τοῦ ἀνθρώπου», περ. *Σύναξη*, τεύχ. 37, 1991, σσ. 13-14.

9. JEANJEAN B., *Saint Jérôme et l'hérésie...*, σ. 435 καὶ 437.

Ἡ αἵρεση

Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ζωὴ ἀπὸ τὶς πρώτες ἤδη δεκαετίες τῆς ζωῆς τῆς ἔπρεπε νὰ παλέψει ἐναντία στὶς θεωρήσεις καὶ δοξασίες ποὺ ἀλλοίωσαν τὸ πνεῦμα τοῦ χριστιανισμοῦ. Οἱ μορφές καὶ τάσεις ἐνὸς ἐξελληνισμοῦ τοῦ χριστιανισμοῦ θ' ἀποτελέσουν αὐτὸ τὸ ὁποῖο ὀνομάζουμε αἱρέσεις: «Ἡ αἵρεση ἦταν βασικὰ μιὰ γνώμη, μιὰ θέση θεωρητικὴ ἢ φιλοσοφικὴ ποὺ ἔπαιρνε κάποιος ὡς πρὸς ἓνα θέμα. Ἡ ἔκφραση γνώμης καὶ ἡ δημιουργία σχολῶν σκέψεως ἦταν κάτι ποὺ καλλιεργοῦσε ἰδιαίτερα ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ ποὺ δὲν δημιουργοῦσε ἀρχικὰ καμιά δυσκολία στὶς σχέσεις του μὲ τὸν Χριστιανισμό. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος μάλιστα θεωρεῖ καλὸ νὰ ὑπάρχουν μεταξὺ τῶν χριστιανῶν 'αἱρέσεις' 'ἵνα οἱ δόκιμοι φανεροὶ γένωνται'.

«Ἡ αἵρεση ἀρχίζει νὰ προσλαμβάνει νόημα ἀρνητικὸ καὶ νὰ γίνεταί ἔτσι τεχνικὸς ὅρος στὴ γλῶσσα τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, μόνον ὅταν ἀρχίζει νὰ ἐκφράζει 'γνώμη' ἢ θέση ἐνὸς ἢ περισσοτέρων ἀνθρώπων, ἢ ὁποῖα ἔρχεται σὲ ἀντίθεση μὲ τὴ γενικότερη πίστη τῆς Ἐκκλησίας. Ἔτσι 'αἵρεση' καταντᾷ νὰ σημαίνει τὸν 2ο αἰῶνα μ.Χ. τὴ μερικὴ γνώμη ποὺ ἔρχεται σὲ ἀντίθεση μὲ τὴν 'καθολικὴ' πίστη τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ 'καθολικὴ Ἐκκλησία' εἶναι τὸ ἀντίθετο ἀκριβῶς τῆς αἱρέσεως»¹⁰. Ἡ ἄποψη αὐτὴ ἔρχεται νὰ βεβαιώσει τὴν θέση τοῦ ὁσίου Ἱερωνύμου ἀπέναντι στὸν ὅρο αἵρεση ποὺ βρίσκεται, ὅπως θὰ ἦταν φυσικὸ γιὰ τὸν μεγάλο αὐτὸ ἐρμηνευτὴ τῶν Γραφῶν, στὸν σχολιασμὸ τῆς πρὸς Γαλάτας Ἐπιστολῆς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου (κεφ. ε' 19-22). Στὸ ἀποστολικὸ κείμενο ἡ αἵρεση συναριθμεῖται μεταξὺ τῶν ἔργων τῆς σαρκὸς ποὺ εἶναι, ἡ μοιχεία, ἡ πορνεία, ἡ ἀκαθαρσία, ἡ ἀσέλγεια, ἡ εἰδωλολατρεία, ἡ φαρμακεία, ἔχθραι, ἔρεις, ζῆλοι, θυμοί, ἐριθεῖαι, διχοστασίαι, αἱρέσεις, φθόνοι, φόνοι, μέθαι, κῶμοι. Στὸ σχόλιό του ὁ ὁσίου Ἱερώνυμος συνδέει διὰ μέσου τῆς ἐρμηνείας τῆς Γραφῆς τὴν διχοστασία μὲ τὴν αἵρεση λέγοντας: «Συμβαίνει πολλὰς φορὰς νὰ ἐμφανίζεται μιὰ διαφωνία στὴν ἐξήγηση τῶν Γραφῶν ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἐγείρονται ἐπίσης οἱ αἱρέσεις ποὺ παρουσιάζονται ἐδῶ ἀνάμεσα στὰ ἔργα τῆς σαρκὸς»¹¹. Ἡ μετάβαση ἀνάμεσα στὶς δύο αὐτὲς κατηγορίες τῶν ἔργων τῆς

10. ΜΗΤΡ. ΠΕΡΙΓΑΜΟΥ ΓΩΑΝΝΟΥ (ΖΗΖΙΟΥΛΑ), Ἑλληνισμὸς καὶ Χριστιανισμὸς, (ἡ συνάντηση τῶν δύο κόσμων), ἐκδ. Ἀποστ. Διακ., 2003, σσ. 146-147

11. "Nonnumquam evenit ut et in expositionibus Scripturarum oriatur dissensio, e quibus haereses quoque quae nunc in carnis opere ponuntur, ebulliunt", *In Galatas, III, 5, 19-21*. PL 26, 445 A.

σαρκός, είναι σημαντικό, ότι πραγματώνεται διὰ τῆς συμβολῆς τῶν Γραφῶν. Οἱ Γραφές, ἂν δὲν εἶναι ὁ μοναδικὸς χώρος ὅπου ἐκδηλώνονται οἱ διχοστασίες, ἐμφανίζονται ὡστόσο ὡς ἡ μοναδικὴ ἀφετηρία τῶν αἱρέσεων¹². Καὶ συνεχίζει ὁ ὄσιος: «Αἵρεσις, στὰ ἑλληνικὰ σημαίνει ἐκλογή, γιατί προφανῶς καθέννας διαλέγει τὸν τρόπο πὸν ἐκτιμᾷ ὡς τὸν καλύτερο. Ἐπομένως ὁποιοσδήποτε κατανοεῖ τὴν Γραφὴ διαφορετικὰ ἀπὸ τὸν τρόπο πὸν ἀξιῶνει τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, ὑπὸ τὴν καθοδήγηση τοῦ ὁποίου γράφτηκε, μπορεῖ, ἀκόμα κι ἂν δὲν χωρίστηκε ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία, νὰ ὀνομαστῆ αἱρετικὸς καὶ προερχόμενος ἀπὸ τὰ ἔργα τῆς σαρκός, ἀφοῦ διάλεξε τὸν χειρότερο (τρόπο)»¹³. Σὲ ἀρκετὰ σημεία ἀκόμα ὁ ὄσιος Ἱερώνυμος ἀναφέρεται στὸν ὄρο *αἵρεση* καὶ *αἱρετικὸς* κάνοντας τὴν διάκριση ἀνάμεσα στὴν ἁμαρτία τῆς σαρκός (*peccatum carnis*) καὶ στὴν ἁμαρτία τοῦ πνεύματος (*peccatum mentium*). «Ὅσο γιὰ τὴν ἁμαρτία τοῦ πνεύματος πηγάζει ἀπὸ τὶς διδασκαλίες (ἀπόψεις) πὸν εἶναι ἀντίθετες τῆς ἀλήθειας, ὅπως καὶ ἀπὸ τὶς αἱρετικὲς διαστροφές, ἔτσι πὸν νὰ μπορούμε νὰ λέμε, ὅτι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς αἱρετικοὺς –ἂν καὶ πρᾶγμα σπάνιο– κάνουν τὸ θέλημα τοῦ νοῦ κι ὄχι τῆς σάρκας»¹⁴. Ἡ αἵρεση, ὅπως φαίνεται ἐδῶ, γεννᾶται ἀπὸ τὴν ἐρμηνεία τῆς Γραφῆς, ὅταν ὁ ἐρμηνευτὴς καθοδηγούμενος ἀπὸ τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα κι ὄχι τὸ Ἅγιο Πνεῦμα ἐπιλέγει τὴ σαρκικὴ σημασία τῆς. *Αἵρεση* εἶναι μία διεστραμμένη χρῆση τῆς νόησης πὸν ἐπιχειρεῖ νὰ ἐρμηνεύσει τὶς Γραφές. Ἡ ἐκούσια ἐπιλογή τοῦ σαρκικοῦ νοήματος ὀδηγεῖ τὸν αἱρετικὸ νὰ διατυπώσῃ μία διδασκαλία πὸν ἀντιτίθεται στὴ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας, ἀκριβῶς γιατί ἡ διδασκαλία αὐτὴ καθοδηγεῖται ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα. Ἡ αἵρεση παρουσιάζεται ἔτσι σὲ μία διπλὴ διάσταση. Ἐκδηλώνεται ἀφ' ἐνὸς μέσα στὰ πλαίσια ἐρμηνείας τῆς Γραφῆς, δηλαδὴ στὸν χώρο τῆς ἀποκάλυψης, ἐμφανίζεται ἀφ' ἑτέρου σὰν μία ἐσφαλμένη ἀναζήτηση τῆς ἀλήθειας. Ἡ αἵρεση, ὡς ἁμαρτία τοῦ πνεύματος, ἀποτελεῖ ἁμαρτία καὶ συνέπεια τῆς ἁμαρτίας.

12. *Saint Jérôme et l'hérésie. . .*, σ. 275.

13. Αἵρεσις Αἵρεσις autem graece, ab electione dicitur, quod scilicet eam sibi unusquisque eligat disciplinam, quam putat esse meliorem. Quicumque igitur aliter Scripturam intelligit, quam sensus Spiritus sancti flagitat, quo conscripta est, licet de Ecclesia non recesserit, tamen haereticus appellari potest et de carnis operibus est, eligens quae peiora sunt ». PL 26, 445 A-B.

14. “Mentium vero delictum ad dogmata pertinet contraria et haereticam pravitatem, ita ut possimus dicere plerumque haeticorum (quamquam hoc rarum sit) voluntates mentium facere et non voluntates carnis”. *In Eph., I, 2,3*. PL 26, 497 B-C.

Μία τελευταία διευκρίνιση σχετικά με τὸν ὄρο “αἵρεση” ἔρχεται νὰ διατυπώσει ὁ ὅσιος Ἱερώνυμος συγκρίνοντάς τον μ’ ἐκεῖνον τοῦ σχίσματος. Τὸ σχίσμα προκύπτει ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἐκούσια ἀπομακρύνεται καὶ χωρίζεται ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία καὶ τὴν κεφαλή της. Ἀπαραίτητος ὄρος νὰ ὑπάρξει καὶ αἵρεση, εἶναι ἡ διαστροφή τῆς διδασκαλίας (*perversum dogma*). Κι ἀκριβῶς αὐτὴ ἡ διαστροφή τοῦ δόγματος συνιστᾷ τὴν ἐθελούσια ἀπομάκρυνση ποῦ χαρακτηρίζει τὴν αἵρεση. Ἔτσι, ἀπὸ τὴν στιγμή ποῦ τὸ σχίσμα, ὡς μία ἀπομάκρυνση ποῦ ὀφείλεται σὲ διαφωνία θεσμικοῦ χαρακτήρα, ἀναζητήσῃ μία θεωρητικὴ δικαιώση, θὰ μεταβληθεῖ σὲ αἵρεση¹⁶.

Αἵρεση κατὰ τὸν ὅσιο Ἱερώνυμο εἶναι ἐπίσης μία πλανεμένη ἀναζήτηση τῆς ἀλήθειας. Σχολιάζοντας τὸν στίχο τοῦ Ἱερεμία (ιε’ 10): «οἴμμοι ἐγώ, μητερ, ὡς τίνα με ἔτεκες;» ὁ ὅσιος δὲν θὰ συνδέσει ἀπλᾶ τὸν στίχο μὲ τὴν ρήση τοῦ πρεσβύτη Συμεῶνος ὡς «σημεῖον ἀντιλεγόμενον», ἀλλὰ θὰ τὸν ἐρμηνεύσει λέγοντας: «διότι ποιὸς φιλόσοφος, ποιὸς εἰδωλολάτρης, ποιὸς αἰρετικὸς δὲν κρίνει τὸν Χριστὸ εἰσάγοντας τοὺς δικοὺς του νόμους σχετικὰ μὲ τὴν γέννηση, τὸ πάθος, τὴν ἀνάσταση καὶ τὴν οὐσία του;»¹⁷. Στὰ λόγια τοῦ ὁσίου βλέπουμε τὴν ἀλληλοπεριχώρηση τῆς αἵρεσης, μὲ τὴν εἰδωλολατρία καὶ τὴν φιλοσοφία. Πρόκειται γιὰ ἕναν παραλληλισμὸ ποῦ κάνει ἐδῶ ὁ ὅσιος ἀνάμεσα στὶς φιλοσοφικὰς σχολὰς καὶ τὶς αἰρετικὰς σέκτες δείχνοντας πὼς πρόκειται τελικὰ γιὰ τὴν συνέπεια μιᾶς ἐκλογῆς. Στὸ *In Titum*, (3,9)¹⁸ θὰ φανεῖ ὀλοκάθαρα, ὅτι ὅλοι ἀναζητοῦν τὸν Θεὸ ὅχι ὁμῶς ὀρθᾶ (*non recte*). «Οἱ Ἰουδαῖοι ἀναζητοῦν τὸν Θεὸ πλανεμένα, διότι ἐλπίζουν νὰ τὸν βροῦν χωρὶς τὸν Χριστό. Οἱ αἰρετικοὶ ποῦ διατηροῦν τὸν κοῦφο λόγο τῆς διδασκαλίας τους ἀναζητοῦν ἐκεῖνον ποῦ δὲν μποροῦν νὰ βροῦν. Οἱ φιλόσοφοι ὁμοίως ὅπως καὶ οἱ βάρβαροι ἀναζητή-

15. “Inter haeresim et schisma hoc esse arbitrantur, quod haeresis perversum dogma habeat; schisma propter episcopalem dissensioem ab Ecclesia separetur, quod quidem in principio aliqua ex parte intelligi potest”. *In Tit.*, 3, 10-11. PL 26, 633C

16. (συνέχεια τῆς προηγούμενης) Caeterum nullum schisma non sibi aliquam comfigit haeresim, ut recte ab Ecclesia recessisse videatur.

17. “Quis enim philosophorum, quis gentilium, quis hereticorum non iudicat Christum ponentium ei leges nativitatē et passionis resurrectionisque suae et substantiae?”, *In Hier.*, 15, 10a, *Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum*, τόμ. 59, σ. 188.

18. “Iudaei prae quaerunt Deum, sperantes se eum inuenire posse sine Christo. Haeretici, uano sermonum strepitu concrepantes, quaerunt quem inuenire non possunt. Philosophi quoque et barbari de Deo uaria sentientes, quaesierunt Deum. Sed quia non recte quaesierunt, fuerunt eorum fatuae quaestiones, putantium Deum humanis sensibus posse comprehendī”. PL 26, 629D-630A.

σαν τὸν θεὸ κανόντας διάφορους συλλογισμούς γιὰ ἐκεῖνον, ὅμως ἐπειδὴ δὲν τὸν ἀναζητοῦσαν ὀρθὰ οἱ ἔρευνές τους ἀποδείχτηκαν μάταιες. Πραγματικά, νόμισαν ὅτι μποροῦσαν νὰ καταλάβουν τὸν Θεὸ μόνον μὲ τὶς δυνάμεις τῆς ἀνθρώπινης διάνοιας». Σὲ πολλὰ σημεία τῆς ἐρμηνευτικῆς του ἐργασίας¹⁹ ὁ ὄσιος Ἱερώνυμος θὰ ὑποστηρίξει τὴν θέση ὅτι ἡ αἵρεση ἐμφανίζεται ἀπὸ τὴν ἀνάγκη δικαίωσης μιᾶς προγενέστερης ἁμαρτίας.

Ὁ αἵρετικὸς

Τὰ διάφορα πρόσωπα τοῦ αἵρετικοῦ περιγράφονται μὲ τὸν μοναδικὸ ἐρμηνευτικὸ τρόπο τοῦ ὀσίου μεταξὺ ἄλλων καὶ στὸ ἔργο του *Tractatus de Psalmo*, μὲ ἀφορμὴ τοὺς διαφόρους ἐχθροὺς τοῦ Ἰσραήλ: «Ἰσμαηλίτες ἐρμηνεύεται ὡς ἀκούοντες. Ἡ ἔκφραση εἶναι ἀκριβής, γιατί (οἱ αἵρετικοί) δὲν ἀκοῦν τὸν Θεὸ ἀλλὰ τὸν ἀποστρέφονται (...) Μωὰβ ἐρμηνεύεται ‘ἔξω ἀπὸ τὸν πατέρα’, γιατί οἱ Μωαβίτες ἐγκατέλειψαν τὸν πρῶτο τους πατέρα. (...) Λὼτ ἐρμηνεύεται ‘ἐκεῖνος ποὺ ἐκτρέπεται’. Πρέπει νὰ τὸ κατανοήσουμε ὡς ‘ἐκεῖνος ποὺ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὸν Θεό’, ὅπως ὁ λαὸς τοῦ Ἰσραήλ, γιατί ὅλοι οἱ αἵρετικοὶ συμφωνοῦν μὲ τοὺς Ἰουδαίους σὲ βλασφημίες»²⁰. Ὁ αἵρετικὸς ἐπομένως εἶναι ξένος πρὸς τὸν Θεό.

Σὲ ἄλλο σημεῖο τοῦ ἐρμηνευτικοῦ του ἔργου καὶ πιὸ συγκεκριμένα σχολιάζοντας τὸ κεφ. 32 τοῦ Ἰεζεκιήλ ὅπου προφητεύεται ἡ καταστροφὴ τοῦ Φαραὼ καὶ ἀναγγέλλεται ἡ συσκότιση τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῶν ἄστρον, ὁ ὄσιος ταυτίζει τὸν Φαραὼ μὲ τὸν Διάβολο, ἀποδίδοντάς του τὸ ἀποστολικό, *αὐτὸς γὰρ ὁ σατανᾶς μετασηματίζεται εἰς ἄγγελον φωτός* (Β΄ Κορ. ια΄ 14). Ἡ ταῦτιση αὐτῆ παρουσιάζει τὸν Φαραὼ ὡς «ἥλιο τῆς ἀνομίας», ἡ ἐξάλειψη τοῦ ὁποίου θὰ ἐπισύρει καὶ τῶν ἄλλων ἄστρον, ὅπως τῆς σελήνης. Ἡ σελήνη ταυτίζεται ἀπὸ τὸν ὄσιο μὲ τὴν ἐκκλησία τῶν αἵρετικῶν καταδικασμένη νὰ σβήσει καὶ νὰ πάψει νὰ

19. Μία ἀνάλογη σύνδεση τῆς αἵρεσης μὲ τὴν ζήλια κάνει στὸ *In Ephesios*, III, 4, 31: “vel certe alienae invidens sapientiae, eum male sentire commemoret, qui catholicae fidei est, et rursum haereticum pro adulatione qua sibi obsequitur, catholicum esse contestans, qui dicit dulce amarum et amarum dulce (Ἦσ. ε΄ 20). PL 26, 549C.

20. “Ismahelitae interpretantur, quasi audientes. Pulchre dixit, quasi audientes: non enim audiunt Deum, sed praetergrediuntur. (...) Moab, quod interpretatur declinans, quod intellegitur, a Deo, sicut populus Judaeorum : quia omnes haeretici consentiunt Judaeis in blasphemis”. *De Ps. 82*, Corpus Christianorum, Series Latina, 78, σσ. 7-9.

ἐξαπατᾶ τοὺς πιστοὺς διὰ τῆς «ψευδωνύμου γνώσεως» (Α΄ Τιμ. στ΄ 20)²¹. Γι' αὐτὸ κι «ὄλοι οἱ φωστῆρες κι ὅλα ὅσα δίδασκαν οἱ αἵρετικοὶ θὰ σβήσουν μὲ τὸν ἀφανισμό τοῦ δράκοντα, ἢ μᾶλλον ἀφοῦ χάσουν τὸν ἀρχηγό τους θὰ λυπηθοῦν οὕτως ὥστε ὁ ἴδιος ὁ Κύριος θὰ συσκοτίσει τὴ γῆ τῶν αἵρετικῶν δηλαδή τὴν ἄγνοια τῆς ἀλήθειας. Τυφλοὶ ἐκεῖνοι θὰ ὀδηγήσουν τυφλοὺς εἰς βόθυνον (Ματθ. ιε΄ 14) καὶ κάτοικοι τῆς γῆς ἐκβληθήσονται εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον, ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων (Ματθ. η΄ 12)»²².

Γιὰ τὸν ὄσιο Ἱερώνυμο ὁ αἵρετικὸς δὲν εἶναι μόνο παίγνιο τοῦ διαβόλου καὶ τῶν ἀντιθέτων δυνάμεων ἀλλὰ καὶ συνεργάτης του. Ἐρμηνεύοντας τὰ λόγια τοῦ Ἱερεμία «ἐπ' αὐτὸν ὠρῶντο λέοντες καὶ ἔδωκαν τὴν φωνὴν αὐτῶν, οἱ ἔταξαν τὴν γῆν αὐτοῦ εἰς ἔρημον» ὁ ὄσιος θὰ πεῖ: «τὸ λιγώτερο κατ' ἀναγωγὴν κατανοοῦμε τοὺς λέοντες σὰν τὶς ἀντίθετες δυνάμεις ἢ σὰν τοὺς αἵρεσιάρχες ποὺ ἐρημώνουν τὴ γῆ τῆς Ἐκκλησίας, καταστρέφουν ὅλες τὶς πόλεις τῆς μὲ τὴν πυρκαγιὰ τῆς αἵρεσης καὶ μὲ τὴν φωτιά, ὅπως ἔχει γραφεῖ: πάντες μοιχεύοντες, ὡς κλίβανος καιόμενος (Ψαλμ. ζ΄ 4). Βέβαια ἀκοῦν ἀληθινὰ τὴ φωνὴ τους καὶ στὸν ἴδιο προφήτη ὑπὸ τὴν μορφή τῆς πέρδικας, φωνάζουν καὶ συνάγουν ὅσα δὲν ἔτεξαν καὶ ποιοῦν πλοῦτη ξένα πρὸς τὴ δικαιοσύνη (Ἱερ. ιζ΄ 11)»²³. Κι εἶναι γνωστὸ, ὅτι ἡ μορφή τῆς πέρδικας ταυτίζεται μὲ τοὺς αἵρεσιάρχες²⁴.

Ὁ αἵρετικὸς, σ' ἓνα σημαντικὸ ἀντιαιρετικὸ ἔργο τοῦ ὄσιου, ἀνῆκει στὸν διάβολο καὶ ταυτίζεται μὲ τὸν εἰδωλολάτρη. Ὁ διάλογος μεταξὺ τοῦ Λουκιφε-

21. «Cum autem sol iniquitatis fuerit obscuratus, luna quam haereticorum sentimus ecclesiam et quae a sole iniquitatis lumen putabatur accipere- non dabit lumen suum nec decipiet dredientes falsi nominis scientia. In *Ezech.*, X, 32, 1-16, Corpus Christianorum, series Latina, τομ. 75, σσ. 575-578.

22. Omnia quoque luminaria et quid in haereticis videtur esse doctrinae, extincto dracone, caecabitur, sive maerebunt principe perduto, ita ut ipse Dominus terram haereticorum operiat tenebris, ignorantia scilicet veritatis, ut caeci caecos ducant in foveam et habitatores terrae mittantur in tenebras exteriores: Ubi erit fletus et stridor dentium». Corpus Christianorum, series Latina, τομ. 75, σσ. 588-592.

23. «Vel certe iuxta ἀναγωγὴν leones intellegamus aduersarias potestates aut hereticorum principes, qui terram Ecclesiae desolantes omnes illius urbes heretico incendio uastauerunt et illo igne de quo scriptum est: *Omnes adulterantes, quasi clibanus corda eorum*. Illi enim uere dant uocem suam et in hoc propheta sub perdicis persona clamant et congregant, quae non peperunt faciuntque diuitias non cum iudicio». In *Hier.*, 2, 14b-15, Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum, vol. 59, σ. 24.

24. *Clamauit perdix*, ad hereticorum personam referendum est, quod perdix iste diabolus clamauerit per principes hereticorum. In *Hier.*, 17, 11. Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum, vol. 59, σ. 213.

ριανού Έλλαδίου και του Όρθοδόξου στο έργο του όσιου «διαμάχη μεταξύ Λουκιφεριανού και όρθοδόξου» είναι διαφωτιστικός:

- Έλλάδιος ό Λουκιφεριανός λέει: κατ' άρχήν θα ήθελα νά μου άπαντήσεις: οί Άρειανοί είναι ή δέν είναι χριστιανοί;

- Ό Όρθόδοξος λέει: Έγώ πάω πιό μακριά, και ρωτώ εάν όλοι οί αίρετικοί είναι χριστιανοί!

-Λ.: Έκείνον που όνόμασες αίρετικό δέν είναι χριστιανός.

-Ο.: Έπομένως κανένας αίρετικός δέν είναι χριστιανός.

-Λ.: Τό άκουσες ήδη νά τό λέω προηγουμένως.

-Ο.: Άν δέν άνήκουν στο Χριστό, άνήκουν στο Διάβολο.

-Λ.: Καμία άμφιβολία.

-Ο.: Άν όμωσ άνήκουν στο Διάβολο, λίγο ένδιαφέρει άν είναι αίρετικοί ή ειδωλολάτρες.

-Λ.: Δέν άντιλέγω.

-Ο.: Έπομένως συμφωνούμε μεταξύ μας ότι ό αίρετικός είναι σαν τον ειδωλολάτη.

-Λ.: Σαφώς²⁵.

Η Ε. Canellis θα παρατηρήσει ότι στο έργο *Διαμάχη Λουκιφεριανού και όρθοδόξου* διαπιστώνεται, σύμφωνα με τά πρότυπα της άρχαίας κλασικής ρητορικής του Γοργία, ή διάκριση άνάμεσα στον τρόπο γραφής της πολεμικής, δηλαδή τό «γυμναστικώς», και στον τρόπο γραφής της φιλοσοφίας τό «δογματικώς». Βάσει αυτού του διαχωρισμού τό παρόν έργο στο πρώτο μέρος (§§ 2-13) ταυτίζεται με τό «γυμναστικώς», που σύμφωνα με την ίερωθυμική όρολογία

25. HELLADIUS LUCIFERIANUS dixit: Hoc primum mihi volo responderi: Ariani Christiani sunt an non?

ORTHODOXUSO dixit: Ego plus interrogo utrumne omnes haeretici Christiani sint?

-L. d.: Quem haeticum dixeris, Christianum negasti.

-O. d.: Omnes ergo haeretici Christiani non sunt?

-L. d.: Jam superius audisti.

-O. d.: Si Christi non sunt, Diaboli sunt.

-L. d.: Nemo dubitat.

-O. d.: Si autem Diaboli sunt, nihil refert, haetici sint an gentiles.

-L. d.: Non refello.

-O. d.: Igitur fixum inter nos habemus de haeretico sic loquendum quasi de gentili.

-L. d.: Plane fixum. Hieronymi Altercatio Luciferiani et Orthodoxi, 2. 1-15. (Introduction, texte critique, traduction, notes et index par Aline Canellis, SC, t. 473, σσ. 84-86.)

έκφράζει τὸ ρῆμα *contedere* - διατείνομαι, ἐνῶ στὸ δεύτερο μέρος τοῦ ἔργου τὸ «δογματικῶς» (§§ 15-27) ἐκφράζεται ἀπὸ τὸ ρῆμα *docere* - διδάσκω²⁶. Ἀνάμεσα στὶς πολλὲς καὶ σημαντικὲς πληροφορίες γιὰ τὴν λειτουργικὴ πρακτικὴ τοῦ 4ου αἰώνα πού μᾶς δίνει τὸ ἔργο αὐτό, τὸν διαχωρισμὸ αἰρετικῶν καὶ σχισματικῶν ἀπὸ τὸν ὅσιο Ἱερώνυμο, καθὼς καὶ κάποιες σημαντικὲς ἐκκλησιολογικὲς ἀναφορὲς, τίς ὁποῖες ἡ Canellis ὀνομάζει ἰδέες-δυνάμεις (*idées-forces*), θὰ ἀναφέρουμε τὸν κατάλογο τῶν αἰρέσεων πού περιγράφει ὁ ἅγιος στὴν 23η παράγραφο λίγο πρὶν ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ ἔργου. Ἡ ἀναφορὰ αὐτὴ τῶν αἰρέσεων ἀπὸ τὸν ἅγιο συσχετίζεται μὲ τὸ ἔργο τοῦ Τερτυλλιανοῦ *De praescriptione haereticorum*, ὅπου οἱ αἰρέσεις ἐπαληθεύουν τὴν προφητεία τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου «ἐγένοντο δὲ καὶ ψευδοπροφῆται ἐν τῷ λαῷ, ὡς καὶ ἐν ὑμῖν ἔσονται ψευδοδιδάσκαλοι, οἵτινες παρεισάξουσιν αἰρέσεις ἀπώλειας, καὶ τὸν ἀγοράσαντα αὐτοὺς δεσπότην ἀρνούμενοι, ἐπάγοντες ἑαυτοῖς ταχινὴν ἀπώλειαν» (Β΄ Πέτρ. β΄ 1). Ὅπως ἐπισημάνθηκε, ὁ ὅσιος Ἱερώνυμος «χρησιμοποιεῖ μαζικὰ τὸ *Adversus omnes haereses* τοῦ Ψευδο-Τερτυλλιανοῦ», κι αὐτὸ γιὰτί «ὁ ὅρος *Sethoitate* (Σηθιανοί) πού δὲν χρησιμοποιεῖ ἄλλοῦ στὸ ἔργο του ὁ Ἱερώνυμος, συναντᾶται εἰδικὰ στὸν Ψευδο-Τερτυλλιανό²⁷. Ὁλόκληρη ἡ ἀναφορὰ τοῦ ἁγίου Ἱερωνύμου ἔχει ὡς ἀκολούθως:

«Μέχρι τὸν αἰῶνα πού ζοῦσαν ἀκόμα οἱ Ἀπόστολοι, καὶ τὸ αἶμα τοῦ Χριστοῦ ἦταν ἀκόμα ζεστὸ στὴν Ἰουδαία ὑποστήριζαν ὅτι τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου ἦταν φάντασμα. Οἱ Γαλάτες, περνώντας ἀπὸ τὴν τήρηση τοῦ παραδοσιακοῦ Νόμου γεννῶνται ἐκ νέου ἀπὸ τὸν Ἀπόστολο. Τοὺς Κορίνθιους, πού δὲν πίστευαν στὴν ἀνάσταση τῆς σάρκας, προσπαθεῖ μὲ πολλὰ ἐπιχειρήματα νὰ τοὺς βάλει στὸν ὀρθὸ δρόμο. Τότε ὁ Σίμων ὁ Μάγος καὶ ὁ μαθητὴς του Μαϊνανδρος βεβαίωσαν ὅτι ἦταν οἱ Δυνάμεις τοῦ Θεοῦ. Τότε ὁ Βασιλείδης ἐπινόησε τὸν Θεὸ ὡς πλήρωμα Ἀβραξὰς μὲ τίς τριακόσιες ἐξήντα πέντε ἀπορροές του. Τότε ὁ Νικόλαος, ἓνας τῶν ἑπτὰ διακόνων, τέλεσε τὸν γάμο τῆς νύχτας καὶ τῆς ἡμέρας, ὄνειρεύτηκε αἰσχροὺς ἐνώσεις πού κοκκινίζει κανεῖς στὴν ἀκοή τους. Παρασιωπῶ τοὺς αἰρετικούς τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ οἱ ὅποιοι πρὶν τὴν Ἀνάληψη τοῦ Χριστοῦ κατέρριψαν τὸν παραδεδομένο νόμο. Τὸ γεγονός ὅτι ὁ Δωσίθεος, ὁ ἀρχηγὸς τῶν Σαμαριτῶν ἀπέρριψε τοὺς Προφῆτες· ὅτι οἱ Σαδδουκαῖοι πού

26. SC, t. 473, σ. 36.

27. SC, t. 473, σ. 61. Ἀναλυτικότερα βλ. Π. ΧΡΗΣΤΟΥ, *Ἑλλ. Πατρ., τόμ. Β΄*, ἐκδ. Κυρομάνος, Θεσσαλονίκη, 2005³, σ. 165.

γεννήθηκαν από την ίδια ρίζα έφτασαν ν' άρνηθοῦν την άνάσταση τῶν σωματίων· ὅτι οἱ Φαρισαῖοι διαιρέθηκαν ἀπό τοὺς Ἰουδαίους ἐξ αἰτίας τῆς τήρησης κάποιων ὑπερβολικῶν διατάξεων, διαίρεση πού τοὺς ἔδωσε καὶ τ' ὄνομά τους. "Ὅτι οἱ Ἡρωδιανοὶ πῆραν τὸν βασιλιὰ Ἡρώδη γιὰ τὸν Χριστό. "Ἐρχομαι στοὺς αἵρετικούς πού διέσχισαν τὰ Εὐαγγέλια. Κάποιον Σατουρνίνο, τοὺς Ὀφῖτες, τοὺς Χαλδαίους, τοὺς Σηθιανούς καὶ τὸν Καρποκράτη καὶ τὸν Κήρινθο καὶ τὸν Ἐβίωνα τὸν διάδοχό τους καὶ ὅλες τὶς ἄλλες μάστιγες τῶν ὁποίων πολλὲς ἐπιζοῦν ἀκόμη ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀποστόλου Ἰωάννη. Κι ὡστόσο διαβάζουμε ὅτι κανένας τους δὲν ξαναβαπτίσθηκε»²⁸.

Ὅπως παρατηρήθηκε σχετικὰ μὲ τὴν λεπτομερῆ γνώση τῶν διαφορῶν αἱρέσεων ἀπὸ τὸν ἅγιο Ἰερώνυμο, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν αἵρεση τοῦ μοντατισμοῦ μὲ τὴν ὁποία ὁ ὄσιος ἦρθε σὲ κατὰ μέτωπον ἀντιπαράθεση (Ἐπιστολὴ 41) καὶ μᾶς ἔδωσε μιὰ ὀλοκληρωμένη ἔκθεση τῆς διδασκαλίας της, στὶς περισσότερες περιπτώσεις παρουσιάζει ἀποσπασματικὴ ἀναφορὰ καὶ τάση πρὸς ἓνα εἶδος ἀμαλγάματος τῶν αἱρέσεων²⁹. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ τὸν διαφοροποιεῖ ἀπὸ τοὺς συνηθισμένους αἵρεσιολόγους πού σκοποῦν ἔχουν τὴν λεπτομερῆ ἔκθεση τῶν αἱρέσεων καὶ τὴν μεταξὺ τους διαφοροποίηση. Ἡ ἔκθεση τῶν αἱρέσεων ἀπὸ τὸν ὄσιο σκοποῦ ἔχει κυρίως τὴν *πολεμικὴ καὶ ἐρμηνευτικὴ* μέριμνα

28. Adhuc Apostolis in saeculo superstibus, adhuc sanguine Christi apud Judaeam calente, phantasma Domini corpus asserebatur. Galatas, ad observationem legis traductos, Apostolus iterum parturit; Corinthios, resurrectionem carnis non credentes, plurimis argumentis ad verum iter retrahere conatur. Tunc Simone Magus et Menander discipulus eius Dei se asserere virtutes; tunc Basilides summum Deum Abraxas cum trecentis sexaginta quinque editionibus commentatus est; tunc Nicolaus, qui de septem diaconibus fuit, diei noctisque nuptias faciens, obscenos et auditu quoque erubescendos coitus somniavit. Taceo de judaismi haereticis, qui ante adventum Christi, legem traditam dissipaverunt; quod Sadducaei, ex illius radice nascentes, etiam resurrectionem carnis negaverunt; quod Pharisei, a Judaeis divisi propter quasdam superfluas observations, nomen quoque a discidio susceperunt; quod Herodiani Herodem regem suscepere pro Christo. Ad eos venio haereticos qui Evangelia lancinaverunt: Saturninum quemdam et Ophitas et Chaldeos et Sethoitas et Carpocraten et Cerinthum et huius successorum Ebionem et ceteras pestes, quorum plurimi, vivente adhuc Joanne Apostolo, eruperunt. Et tamen nullum eorum legimus rebaptizatum. *Altercatio, 23.*

29. BENOÎT JEANJEAN, *Saint Jérôme et l'hérésie...*, σ. 270.

Ἐπιλεγόμενα

Συνοπτικά ὁ ὅρος «αἵρεση» συναντᾶται μέσα σὲ τρία ἐρμηνευτικά πλαίσια: α) κατὰ τὴν ἑλληνικὴ ἑτυμολογία τῆς λέξης ὡς ἐκλογή - τῆς διεστραμμένης χρήσης τοῦ νοῦ ποῦ ἐπιχειρεῖ νὰ ἐρμηνεύσει τὴν Γραφή, β) ὡς πλανημένη ἀναζήτηση τῆς ἀλήθειας καὶ γ) ὡς ἁμαρτία καὶ συνέπεια τῆς ἁμαρτίας. Παρόμοια καὶ ὁ ὅρος «αἵρετικός» παρουσιάζεται α) ὡς χοϊκὸς πολίτης καὶ ξένος πρὸς τὸν Θεό, β) ὡς παίγνιο τοῦ διαβόλου καὶ τῶν ἀντίθετων δυνάμεων καὶ γ) ὡς συνεργὸς τοῦ διαβόλου.

Σύμφωνα μὲ ὅσα ἐκθέσαμε παραπάνω ἡ αἵρεση στὸν ὄσιο Ἰερώνυμο παρουσιάζεται σὰν ἓνα ἁμάρτημα τοῦ πνεύματος, ἐνδεχομένως καὶ σὰν ἀποτέλεσμα ἄλλων ἁμαρτημάτων· παρουσιάζεται σὰν μία διαστροφὴ τῆς αὐθεντικῆς διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας, σὰν μία «γνώση ἐν ὀνόματι τοῦ ἀπατεώνα» (*falsi nominis scientia*) ποῦ ὀρθώνεται κατὰ τῆς γνώσης τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι, θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε ὅτι στὴν ἱερωνομικὴ σκέψη ἡ αἵρεση ἐγγράφεται στὴν καρδιὰ τοῦ ἀνθρώπου καὶ στὸν πνευματικὸ ἀγώνα ποῦ δίνει γιὰ νὰ φθάσει στὴν ἀλήθεια. Γενικὰ, ἡ αἵρεση παρουσιάζεται ἀπὸ τὸν ὄσιο ὡς ἀπάτη, διότι ἀνατρέχει στὴν Γραφή καὶ μιμεῖται τὴν Ἐκκλησία μὲ δόλιο τρόπο. Διὰ μέσου τῆς εὐφροδίας καὶ τῆς ἀνθρώπινης σοφίας, τῶν ἀπατηλῶν ὑποσχέσεων γιὰ αἰώνια καὶ ὑψηλὰ πράγματα ἡ αἵρεση ἐπιχειρεῖ πάντοτε νὰ ἀποπλανήσει. Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ὅμως κινεῖται καὶ ὁ αἵρετικός: ξεγελᾷ τοὺς ἀπλοῦς καὶ ἀδύναμους, ὀδηγεῖ τὰ θύματά του στὸν θάνατο καὶ λεηλατεῖ τὰ ἀγαθὰ τῆς Ἐκκλησίας. Μέσα στὰ θεόπνευστα σχόλια ποῦ κάνει ὁ ὄσιος στοὺς προφήτες τὰ βαθύτερα χαρακτηριστικὰ τοῦ αἵρετικοῦ εἶναι ἡ ἀλαζονεία τοῦ νοῦ, ἡ πλεονεξία, ἡ ἀκολασία, ἡ ὑποκρισία καὶ ἡ ἐπιμονὴ μέσα στὸ λάθος.